

Vad tycker man?

Reaktioner på barnomsorgsgruppens föräldrautbildning

Sten Svensson

Barnomsorgsgruppens betänkande (SOU 1975: 87) "Samverkan i barnomsorgen" har remitterats till ett 60-tal statliga myndigheter, kommunala och landstingskommunala organisationer, fackföreningar och olika intresseorganisationer. Remissvar har lämnats av de flesta instanser. Det kan dock noteras att inget av de politiska ungdomsförbunden och endast ABF av bildningsförbunden har svarat. Flertalet svar innefattar synpunkter på utredningens diskussionskapitel om föräldrautbildning. Genomgående konstaterar remissinstanserna att föräldrautbildningen är angelägen och att kraven på en omfattande sådan är stora. Denna artikel har till syfte att spegla de avgörande ställningstagandena i remissvaren och skall inte betraktas som en fullständig remissammanställning.

Remissammanställningen har gjorts av departementssekreterare Sten Svensson, Socialdepartementet.

Mål för föräldrautbildning

Barnomsorgsgruppen anser att målet för föräldrautbildning bör vara att i samverkan med andra samhällspolitiska insatser ge alla barn socialt, kulturellt och emotionellt tillfredsställande uppväxtmiljöer i vid bemärkelse. Man har därvid knutit an till de övergripande målen demokrati, jämlikhet, solidaritet och trygghet vilka bör vara vägledande även när det gäller föräldrautbildning. Barnomsorgsgruppen anser att dessa mål måste ses utifrån en analys av samhällets utveckling. Målsättningen bör vidare vara att en föräldrautbildning skall riktas till alla vuxna.

Flera remissinstanser pekar på den situation dagens familjer befinner sig i. Härvid hänvisar bl a socialstyrelsen, TRU, ABF, socialdemokratiska kvinnoförbundet till Rita Liljeströms bakgrundsmaterial till barnmiljöutredningen "Samhället och

Barns Utveckling".

Socialstyrelsen menar att tanken att förändra allas attityder och engagera även andra än föräldrar i omsorg om barnen är viktig och tilltalande.

TRU vill föra fram den stora belastning som vilar på den ofta isolerade kärnfamiljen i dagens komplicerade och i sig snabbt förändrade samhälle. Stress och konkurrensmentalitet i arbetslivet, isolering, familjens privatisering är förhållanden som påverkar familjens och därmed också barnens situation. Men TRU varnar även för att en inte tillräckligt genomtänkt föräldrautbildning (där förhållandet mellan individ/familj/samhällssystem klargjorts) bara medför att familjen med hjälp av en begränsning till vardagspsykologiska problemställningar bara ytterligare anpassas till en allt hårdare yttre verklighet.

Socialdemokratiska kvinnoförbundet menar att vi i fråga om barnuppfostring hittills mycket talat om en metod. Själva innehållet i uppfostran, det värde- och normsystem som man vill förmedla har vi inte talat lika mycket om. Man framhåller att även i ett pluralistiskt samhälle måste människorna vinna på att värde- och normsystem görs tydliga.

ABF betonar att familjernas situation fortfarande i hög grad är en avspeglning av det kvarlevande klassamhällets orättvisor. Samhället har i allt högre grad tagit på sig uppgiften att söka utjämna dessa skillnader genom familje- och socialpolitiska reformer. Man pekar härvid på folkrörelsernas stora insatser.

Centerns kvinnoförbund menar att samhällsutvecklingen inneburit många positiva förändringar. Samtidigt har inte minst utbaniseringen och att tregenerationskontakten brutits medfört att det ställs nya andra krav på människor än tidigare.

Svenska kvinnors vänsterförbund anser det glädjande att man vågar slå fast att "barnen kan

ses som samhällets främsta tillgång". SKV vill kraftigt understryka att föräldrautbildning bör riktas till alla.

Rörligheten i det moderna samhället, utvecklingen inom arbetslivet, de försvagade kontakterna mellan äldre och yngre, de pågående förändringarna av könsrollsmönstren motiverar enligt *Föreningen Sveriges socialchefer* insatser såväl för att skapa medvetenhet hos människor i allmänhet om barns behov som för att ge föräldrar kunskaper och tillfälle till meningsutbyte i för dem väsentliga frågor.

Några instanser anser att barnomsorgsgruppens måldiskussion är vag och ej konkret.

Moderata kvinnoförbundet menar att målformuleringen knappast har någon funktion och att man behöver en närmare precisering av vilka behov man vill tillgodose.

Landstingsförbundet i likhet med *Östergötlands läns landsting* avvisar en vidgning av föräldrautbildningen till att gälla alla. Man vill begränsa föräldrautbildningen till fasen runt barnets födelse och barn i förskoleåldern.

Flera svar bl a *AMS* pekar på att könsrollsdebatten är viktig i föräldrautbildningen.

Det stora flertalet framhåller i likhet med barnomsorgsgruppen att föräldrautbildningen bör vara frivillig.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund anser att man måste ta steget fullt ut och föreslår att föräldrautbildningen skall vara obligatorisk för alla föräldrar. Dessutom skall den vara tillgänglig för alla andra i samhället.

Sveriges Läkarförbund anser att utredningen ej diskuterat tillräckligt hur man skall nå dem som ej är motiverade eller av andra skäl (ex tidsmässiga) inte kommer att delta. Utifrån detta menar förbundet att frågan om obligatorium bör bli föremål för ytterligare överväganden.

Svårigheten att nå de människor som kanske har störst behov av en föräldrautbildning har tagits upp av flera remissinstanser. Man anser därvid att utredningen i sitt fortsatta arbete bör ytterligare diskutera denna fråga.

TRU konstaterar att det ligger en väsentlig skillnad mellan obligatorisk föräldrautbildning

(som riskerar att bli en metod för social kontroll och repression) och en "allmän" som erbjuder möjligheter till individuell och kollektiv frigörelse.

SACO/SR anser att föräldrautbildningen inte bör vara obligatorisk men att det för kommunerna bör vara obligatoriskt att se till att föräldrautbildningen kommer till stand.

Många vänder sig mot begreppet "föräldrautbildning". Endast ett fåtal har dock konkreta förslag om en annan benämning.

Brottsförebyggande rådet föreslår benämningen "samtalsgrupper om samverkan i barnomsorgen". *Moderata kvinnoförbundet* vill i stället använda ordet "föräldrarådgivning". "Föräldrakunskap" föreslås av *Stockholms skoldirektion*.

Socialstyrelsen finner att osäkerheten inför begreppet "föräldrautbildning" är befogat eftersom det leder tankegångarna till en klassrumssituation som präglas av envägskommunikation. *Svenska Kommunalarbetareförbundet* m fl anför liknande synpunkter.

Innehåll

Barnomsorgsgruppen har inte i någon större omfattning gått in på själva innehållet i en föräldrautbildning. Givetvis kan vissa slutsatser dras av metod och organisationsdiskussionerna.

Flera remissinstanser har velat föra fram synpunkter som har direkt betydelse för innehållet.

Socialstyrelsen har i likhet med bl a *TCO* konstaterat att vad barnomsorgsgruppen skisserat är snarast en utökad samverkan mellan samhällets organ och föräldrarna.

Många har poängterat att en viktig del är praktiska kunskaper om barn. Sålunda anför exempelvis *Landstingsförbundet* att målsättningen under fas 1 bör vara att ge föräldrarna större säkerhet i föräldra- och fostrarrollen, mer kunskaper i praktisk barnavård, olycksfallsprofylax, kunskaper om de vanligaste barnsjukdomarna och om samhällets hjälpmöjligheter samt om barnets psykiska och fysiska utveckling.

Centerns kvinnoförbund anser att grundläggande i föräldrautbildningen måste vara att ge föräldrarna kunskaper om barn och barns utveckling fysiskt och psykiskt. Bristande kunskaper kan

"Barn är en typisk restgrupp. De är visserligen nödvändiga för framtiden, men de är uteslagna från att delta i och bevittna de vuxnas liv på arbetsplatser och i organisationer. De sociala nätverken kring barndomen är skingrade. Det finns inte mycket i de stadsplaner som ritats, de beslut som fattats eller i de investeringar som lagts ner på projektering av bostadsområden, som haft sin utgångspunkt i barns utvecklingsbehov. Mödrar har sällan varit med när besluten fattats."

Rita Liljeström i Barnmiljöutredningens rapport Samhället och barns utveckling.

få till följd att föräldrar ställer för stora krav. Utifrån detta är förbundet starkt kritiskt mot utredningens tankegångar som är alltför mycket inriktade på erfarenhetsutbyte föräldrar emellan och allt för litet på kunskapsförmedling till föräldrarna.

Brottsförebyggande rådet vill inte låsa innehållet i en fast "läroplan". Man vill föra fram ett viktigt problem för social anpassning och laglydande nämligen normbildning och moralisk utveckling.

Flera poängterar behovet av barnkunskap och familjekunskap ex *SÖ*, *Kommunförbundet* och *Riksförbundet Hem och Skola*.

Sveriges Psykologförbund finner liksom *SACO*/SR att utredningen överbetonar gruppdeltagarnas egna utbyten av erfarenheter och synpunkter som den enda kunskapskällan.

TRU vill föra fram att föräldrautbildning inte bör begränsas till privatlivets område — till samspillet mellan föräldrar och barn. Den bör utvidgas till att omfatta även hur villkoren skapas och skapats för dagens föräldrar och barn genom äldre uppfostringsideologier och livsvillkor, hur arbetsförhållanden, boendemiljö, könsrollsfrågor, barnomsorger diskuteras och ordnas.

Familjestödsutredningen vill peka på fyra områden som naturliga delar i en föräldrautbildning:

- praktiska kunskaper om barn
- diskussioner om uppfostringsideologier och familjeroller
- kunskaper om familjen i samhället och vilka

möjligheter och medel man har för att påverka sin situation

- kunskaper om kriser och problem i samlevnaden inom familjen.

Riksförbundet Hem- och Skola anser det viktigt att skolan bättre förbereder eleverna för vuxenrollen och föräldraskapet. Man erinrar om sitt gamla krav om ett nytt obligatoriskt ämne i gymnasiestadiet, "familje- och samlevnadskunskap". Liknande tankegångar framförs även av socialstyrelsen.

Moderata kvinnoförbundet vill mera betona föräldrarnas ansvar för sina barn. Man betonar också skolans roll för vuxenförberedelse.

Socialdemokratiska kvinnoförbundet anser att det inom begreppet föräldrautbildning finns mycket litet av värderingsfri kunskap. Den föräldrautbildning som bedrivs i samhällets regi bör ha som främsta syfte att underlätta samarbetet mellan institutionerna och föräldrarna om barnen. Föräldraskapets ansvar och problem bör diskuteras och man bör ta upp olika synsätt och konfliktrisker.

ABF anser syftet med föräldrautbildning bör vara

1. Ökad självförtroende och handlingsberedskap för problem i den egna familjen och i samhället.
2. Ökad jämställdhet mellan kvinnor och män.
3. Överbrygga generationsskillnader.

Metoder

Barnomsorgsgruppen anser att föräldrautbildningen bör få en utformning som bygger på ömsidigt utbyte mellan människor. Härvid förs i huvudsak två metoder fram nämligen gruppsamtal och aktivt deltagande. Barnomsorgsgruppen anser även att gruppledarens främsta uppgift är att leda samtalet inte att förmedla kunskap.

Samtliga remissinstanser som har behandlat frågan har ställt sig positiva till de metoder som förts fram i en del fall dock med vissa reservationer. Många har betonat vikten av kunniga och väl utbildade gruppledare.

Västerås kommun menar att erfarenheterna från försöksverksamheten i kommunen visar att gruppsamtalens funktion inte behöver vara i egentlig mening kunskapsförmedlande utan har

sitt värde i att föräldrarna under en samtalsledare kan få känna trygghet och stimulans i att med andra få tala om sina erfarenheter och bekymmer som uppfostrare. Ett stort ansvar faller ändå på gruppleddaren. Det är därför viktigt att de personalgrupper som kommer att rekryteras för denna för dem i de flesta fall nya arbetsuppgift får möjlighet till utbildning och träning i att leda samtal i grupp. Experterna bör även i framtiden tjänstgöra som rådgivare för personal och t ex föräldrar till barn med behov av särskilt stöd.

Luleå kommun har vissa erfarenheter av föräldrautbildning som visar att den ger cirkeleffekter i föräldraengagemang, som i sig leder till behov av ökad fortbildning för personalen och förbättrade kommunikationer mellan föräldrar—personal och huvudman.

TRU har erfarit att gruppdeltagarnas erfarenheter, gruppleddaren och material som stimulans åt gruppen samverkar på ett mycket intrikat sätt. De är omöjliga att helt skilja från varandra. Gruppsamtal har högst olika ambitioner. Varje nivå måste vara klar över sina ambitioner och över vilka problem man kan hantera där. Kraven på utbildade gruppleddare känns viktiga. Utbildningen bör vara så omfattande att deltagarna får kännedom om gruppdynamiska processer, sin egen roll och möjligheter att leda samtal/förmedla kunskap om förhållandet mellan samhällets minsta enheter och dess styrning.

Socialstyrelsen anser att gruppsamtalen är en lämplig utbildningsform men att det finns flera. Man anser att barnomsorgsgruppen bör utreda vilka som skall fungera som gruppleddare respektive handledare. Härvid bör beaktas den resurs som föräldrarna själva utgör.

Familjestödsutredningen anser att den form som bygger på deltagarnas egna kunskaper och insatser är väl värd att pröva men att komplement med individuella samtal bör finnas. Valet av gruppleddare är av central betydelse och familjestödsutredningen pekar på att ingen naturlig yrkesgrupp finns men nämner några med speciella erfarenheter och kunskaper — förskollärare, barnavårdslärare, fritidspedagoger, anstaltspedagoger, psykologer m fl. Det är väsentligt att gruppleddar-

rollen inte blir en heltidssysselsättning utan alltid kombineras med annan verksamhet. Man pekar även på behovet av utbildning av gruppleddare och handledning. Gruppens sammansättning bör vara varierad.

Flera andra remissorgan som *Kommunförbundet*, *SACO/SR*, *SSF*, *SÖ*, *Stockholms skoldirektion*, *Göteborgs skoldirektion*, *Sveriges Läkareförbund*, *Sveriges Psykologförbund* m fl betonar vikten av att gruppleddarna ges en speciell utbildning. Man poängterar att utfallet av grupparbetet är beroende av gruppleddarnas kvalifikationer.

Göteborgs sjukvårdsstyrelse anser dialogformen naturlig men varnar för att vissa grupper kan hamna i underläge samt att samhällets krav kan komma i konflikt med den personliga integriteten.

Moderata kvinnoförbundet anser att den bästa metoden är att finnas till hands och ha tid att diskutera och svara på frågor när föräldrar uppsöker föräldrarådgivningen. Detta utesluter inte att gruppverksamhet kan vara tillgodo. Man anser det väsentligt att gruppleddarna har sådana kvalifikationer att gruppdiskussionerna kan öka föräldrarnas faktakunskaper och att ge ett vidgat normalitetsbegrepp.

Centerns kvinnoförbund anser att utbildningsmetodiken mycket väl kan bygga på samtalsgrupper. Man anser dock att en utbildningsplan är nödvändig och att personer som besitter kunskaper om barns beteende och barns behov och utveckling deltar i gruppdiskussionerna.

Socialdemokratiska kvinnoförbundet avstyrker att resurser för gruppsamtal byggs upp i institutioners roll. De behov av att använda gruppmetoden i normal kontaktverksamhet med föräldrar, t ex när det uppstår problem i samarbetet, vid kriser osv skall självklart kunna tillgodoses, men detta vill man ej ge status av föräldrautbildning. Förbundet förordar studiecirklar i studieförbundens regi som metod. Man konstaterar vidare att metoden aktivt deltagande särskilt vid BB-tiden och vid invänjning i förskolan är betydelsefull.

Organisation — Huvudmannaskap

Barnomsorgsgruppen ser föräldrautbildningen indelad i fyra faser. Utredningen vill i första hand

anknyta föräldrautbildningen till situationer när samhällsorganen har naturliga kontakter med föräldrar och barn. Man betonar sålunda samhällsansvaret. Utredningen ser bildningsförbundens verksamhet viktig men i huvudsak fördjupande och kompletterande.

Indelningen i faser har accepterats av samtliga remissinstanser även om som ovan nämnts några uttryckt tveksamhet eller är direkt avvisande mot målet att nå alla. Den utformning som skisserats kommer att innebära stora resurskrav anser exempelvis *Sveriges Läkareförbund*, *Östergötlands landsting*, *Sveriges Sjuksköterskeförening*, *Luleå kommun* m fl. Man anser att genomförandet av föräldrautbildningen måste ske på lång sikt och hänsyn tas till de resurser som finns tillgängliga. Familjestödsutredningen noterar att enbart fas 1 helt genomförd innebär minst 15 000 cirklar.

Flera instanser poängterar att bildningsförbundens roll ytterligare bör penetreras. Sålunda anser *LO* att studieförbundens roll bör vara betydligt mera framträdande än utredningen beskrivit den.

Socialutredningen betonar vikten av att fackliga organisationer liksom bildnings- och andra organisationer engageras och att deras erfarenheter och kunskaper tas tillvara.

Statens ungdomsråd vill hänföra fas 1 som ett obligatorium till mödra- och barnhälsovården. Övrig verksamhet bör föras till studieförbunden. Det finns inga skäl att samhället skall bygga upp en administrativ apparat när studieförbunden redan har en sådan.

Svenska Socionomförbundet och *Föreningen Sveriges Socialchefer* delar i princip utredningens synpunkter men vill att samarbetet med de frivilliga organisationerna närmare prövas. Liknande synpunkter framför *Eskilstuna kommun*.

Stockholms kommunstyrelse anser att föräldrautbildningen är ett viktigt led att utveckla barnomsorgen. Mot bakgrund av erfarenheterna från olika utbildningsverksamheter synes föräldrautbildningen vara en lämplig uppgift för studieförbunden.

Socialdemokratiska kvinnoförbundet anser att samhällsansvaret, som man anser bör finnas, inte behöver innebära att samhällsorganen behöver

driva all verksamhet som kan rubriceras som föräldrautbildning i egen regi. Barnomsorgsgruppen har för litet betonat de frivilliga utbildningsanordnarnas viktiga uppgift. Genom den aktiva medverkan kommer många att känna behov av att diskutera sina värderingar. Detta bör ske i prioriterad cirkelverksamhet i studieförbundens regi. Att resurser för gruppsamtal byggs upp i institutioners regi avstyrks. Det är fråga om värderingar och den verksamheten vill vi skall bedrivas av de olika anordnare som kan stå för en ideologisk profil. Massmedia, körkortsutbildningen, värnpliktsutbildningen har en viktig roll i fas 4.

ABF menar att många familjer fortfarande känner en misstro mot de samhällsorgan som har uppgiften att hålla kontakt med familjer i svåra situationer. Man vill stödja de informella kontakterna mellan människor. *ABF* är kritisk mot stora delar av förslagen i detta avsnitt. En av anledningarna är att de huvudmän som föreslås till avgörande del enbart har kontakt med mödrar och att detta kan leda till en sned könsrekrytering och förstärkning av traditionella könsroller. Studieförbunden har största möjligheten att tillämpa dialogpedagogiken. De bästa resultaten nås när gruppleddaren/cirkelledaren är hämtad ur deltagarnas egen krets. *ABF* är tveksam till om de kontakttillfällen med föräldrarna som nämns alltid är en naturligt ingång till vad som kallas föräldrautbildning. Föräldrar i en gynnad ekonomisk, social och kulturell situation är överrepresenterade. Mot denna bakgrund är barnomsorgsgruppens förslag om studieförbundens och organisationernas roll alltför begränsad. Det är *ABF*:s bestämda uppfattning att det är nödvändigt för barnomsorgsgruppen att i sitt fortsatta arbete utgå från ett förslag som bygger på studieförbundens och organisationernas insatser i föräldrautbildning i samverkan med samhället.

Merparten av remissinstanserna ansluter sig till utredningens synpunkter eller vill gå ännu längre i betoningen av samhällets ansvar.

Socialstyrelsen anser det lämpligt att föräldrautbildningen knyts till konkreta situationer som naturligt uppstår kring barnen. Mödraundervisningen behöver förändras, men kan ändå vara

vägledande för uppläggnings av den allmänna föräldrautbildningen. Denna bör främst innebära ett intensifierat samarbete mellan föräldrar och personal.

TRU anser att skillnaderna i utgångsläge mellan samhällsorgan och frivilliga organ måste återspeglas i ansvarsfördelningen mellan de båda. Samhällsorganen åläggs de grundläggande uppgifterna och frivilligorganisationerna de kompletterande och ev fortbildande. Man hänvisar härvid till den i nov 1975 tillsatta utredningen ang. folkbildningsarbetets framtida villkor.

Familjestödsutredningen anser att det, med hänsyn till behovet att integrera utbildningens olika faser liksom även familjevårdande samhällsorgan samt målsättningen att nå alla föräldrar med en likvärdig utbildning, är naturligt att den grundläggande föräldrautbildningen sker i samhällets regi. *TCO, SKTF, SACO/SR, SKAF, Sveriges Psykologförbund* m fl delar utredningens synpunkter på ett övergripande samhällsansvar.

Västerås kommun finner det vara en fruktbar och realistisk väg att man betraktar föräldrautbildningen som "en fördjupning och vidareutveckling av befintliga kontakter mellan föräldrar och samhällets organ".

Stockholms läns landstings olika förvaltningar delar utredningens uppfattning att ansvaret för en allmän föräldrautbildning skall åvila samhället genom dess organ. Mäniskor som av olika anledningar, t ex politiska, religiösa, ideologiska eller annan åskådning vill ha ett komplement till den allmänna föräldrautbildningen bör kunna erhålla sådan i t ex studieförbundens regi. Att studieförbunden — som utredningen diskuterat — efter överenskommelse med kommun och/eller landsting övertar genomförandet finner man tveksamt.

Centerns kvinnoförbund anser att barnavårdscentralerna har största förutsättningarna att nå alla och att dessa bör ha huvudansvaret under de första levnadsåren. Man poängterar vikten av en sammanhållen utbildning och därvid behov av samarbete med mödrahälsovården. Föräldragrupper bör också kunna bildas i skolan. Alla tillfällen bör tas och förskolan bör i detta sammanhang fylla en viktig funktion.

Moderata kvinnoförbundet poängterar mödra-vårdens, BB:s och barnavårdscentralernas roll. Kompletterande föräldrautbildning i studieförbundens regi bör stimuleras. Man motsätter sig dock att studieförbunden efter överenskommelse med kommun/landsting skulle få överta föräldrarådgivningen. Den bör åvila samhället genom dess organ.

Svenska kvinnors vänsterförbund anser att för att kunna genomföra en föräldrautbildning på bred bas måste samhället ta på sig ett ansvar både beträffande organisation och ekonomi.

Några instanser har diskuterat ansvaret för de olika faserna. *Sålunda* anser *Göteborgs socialförvaltning* att ansvaret för fas 2 bör åvila barnavårdscentralerna. *Eskilstuna kommun* anser tvärtom att ansvaret för både fas 1 och 2 bör åvila socialförvaltningen i kommunen. Risker skulle annars finnas att föräldrautbildningen kom att bli alltför sjukvårdsinriktad.

Föräldrautbildning till speciella grupper

Flera remissinstanser anser att barnomsorgsgruppen alltför summariskt behandlat föräldrautbildning till speciella grupper.

Statens invandrarverk pekar på vikten av att föräldrautbildning anpassas till olika invandrargrupper. Denna måste ske i samverkan mellan invandrarföräldrar och samhället. Vidare poängterar man angelägenheten att få med fäderna. Viss föräldrautbildning borde kunna ingå som en naturlig del i den samhällsinformation som invandrarna får i svenskundervisningskurserna.

Statens handikappråd menar att föräldrar till barn med handikapp också behöver speciella kunskaper utöver den allmänna föräldrautbildningen för att kunna sköta sina barn. Föräldrar till icke handikappade barn bör även få information om olika handikapp och vad de för med sig.

SÖ har mycket starkt understrukit behovet av utbildning åt föräldrar med handikappade barn. Likaså har *Göteborgs omsorgsstyrelse, Stockholms läns landstings omsorgsnämnd, Centerns kvinnoförbund* m fl poängterat denna fråga. *Kommunförbundet* anser att fosterföräldrarnas utbildning särskilt bör beaktas.